

**ANLAM KÖTÜLENMESİNE UĞRAMIŞ GÜZEL BİR KELİME:
DON**
*AN EXCELLENT WORD THAT RECEIVED TO BE
DISPARAGED MEANING: DON*

Yrd. Doç. Dr. Ayten ATAY
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Abstract

From ancient times the word “don ” has been connoted “clothing, costume” and in many Turkish dialects and accents it still means “costume, fur, duffle coat ”, especially in Turkey Turkish it has received to be disparaged and narrowed meaning. It is not a Saka word, on the contrary of the resources it is a Turkish word.(Most probably Sakas were Turkish) In our opinion the word ton ~ don related to the verb tolamak (to curl, to surround, to wrap-to invade).In various Turkish accents and dialects there are a lot of derivations of the word “don” which leaning against the same meaning with “don”: tolak “leggings, bandage, scarf”; tolama (dolama) “ turban, shirt, dress-gown, skirt, apron, loincloth, blanket”.

The verb tola- ~ dola- can be connected with the root to- ~ tu- “to plug, to cover, to close, to bind, to put a stop to). Today in various dialects and accents there are lots of derivations of that we could connect to to- ~ tu- root which have close meaning with ton ~ don: tor (tor) “ fish net, trap, a kind of cellular weaving, scarf, loincloth, flannel”; torluk ~ turluk “bristle tent, shepherd cottage, tent fabric, goat cattleguard”; torlamak “ a kind of shield ”; torlak “bandage, leggings, baggy trousers”; tura “shield, barricade; dok “linen cloth”; dol “bag that made of beef skin”; dulak “veil”; tuluk “overalls, dress”; dulda “shade, guard”; tulu “bridal veil, curtain”; tuman ~ toman “pants, baggy trousers, skirt”; tuğulğa ~ tulğa ~ tolğa “steel helmet, casque, blanket ”; duş “ quiet and secluded ”; tun “ cover of a furnace ”, tum “cover of a beehive ”

There are -l-, -n-, -z-, - t-; tu-l-, tu-n-, tu-z -, tu-t- verb bodies of to- ~ tu- root and nouns has been derived from these bodies, the word ton, which is point at issue, has been formed by adding -n suffix to the verb root.

Key Words: Turkish accents, pants, costume, meaning, derivation.

Öz

Eski çağlardan beri “ giyim, giysi ” anlamıyla kullanılmış olup bugün de çoğu Türk lehçe ve şivesinde “ giysi, kürk, gocuk ” anlamlarıyla geçen “don ” kelimesi, bilhassa Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına ve anlam kötülenmesine uğramıştır. Kelime, kaynaklarda belirtildiğinin aksine Sakaca değil, Türkçedir. (Sakaların Türk olma ihtimali de yüksektir.) Düşüncemize göre ton ~ don kelimesi tolamak (dolamak, çevirmek, sarmak) fiiliyle ilgilidir. Çeşitli Türk şive ve ağızlarında dola- ~ tola- fiilinden yapılmış, “don ”la aynı ana anlama dayalı pek çok türev görülmektedir: tolak “ dolak, sargı, başörtüsü ”; tolama (dolama) “ sarık, mintan, gömlek, entari,

eteklik, önlük, peştemal, örtü ” tola- ~ dola- fiiliyle to- ~ tu- (tıkmak, örtmek, kapatmak, engel olmak, sed çekmek) kökü arasında bağ kurulabilir. Bugün çeşitli şive ve ağızlarda to- ~ tu- köküne bağlayabileceğimiz, ton ~ don 'la anlam yakınlığı olan pek çok türev görülmüyor: tor (tor) “ ağ, tuzak, seyrek örgülü bir tür dokuma, başörtüsü, peştemal, fanila ”; torluk ~ turluk “ kıl çadır, çoban kulübesi, çadır örtüsü, keçi ağılı”; torlamak “ bir kalkan türü ”; torlak “ sargı, dolak, şalvar ”, tura “ kalkan, siper ”; dok “ keten bez ”; dol “ sığır derisinden yapılan torba ”; dulak “ peçe ”; tuluğ “ tulum, kadın giysisi ”, dulda “ saye, himaye ”; tulu “ duvak, perde ”; tuman ~ toman “ don, şalvar, eteklik ”; tuğulğa ~ tulğa ~ tolğa, “ çelik başlık, miğfer, örtü ”; duş “ kuytu ”; tun “ fırın kapağı ”, tum “ arı kovanının kapağı ” to- ~ tu- kökünün -l- 'li, -n- 'li, -z- 'li, - t- 'li; tu-l-, tu-n-, tu-z -, tu-t- fiil gövdeleri de mevcuttur ve bu gövdelerden de isimler yapılmıştır, söz konusu olan ton kelimesi ise fiil köküne gelen -n eki ile oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk şiveleri, don, giysi, anlam, türev

Anlam değişimleri anlam biliminin önemli bir konusudur. L. Weisgerber, anlam değişmesi olarak belirlenen şeyin bir kavram, bir ad ya da içerik değişmesi olduğunu söyler (Aksan 1982:213).Doğan Aksan'a göre “ Her bir sözcüğün bir temel anlam ögesi karşılığını kabul ettiğimize göre, bir sözcüğün zamanla o kavramdan az çok uzaklaşması ya da yeni bir kavramı yansıması durumu anlam değişmesi olarak görülebilir. Ancak bu değişme genellikle birbiriyle bağıntılı, birbiriyle yakın kavramlar arasında olmaktadır.” (1982:214)

Doğan Aksan, anlam değişmelerini gelişmeli anlam bilim içerisinde değerlendirir ve bunların oluşmaları için bir zamana gereksinme gösteren türden olayları, sorunları içermesi gerekir (1982:215) diye açıklar.

Anlam değişimleri, ilk anlam bilimcilerden (Darmesteter, Bréal) beri, değişik açılardan ve çeşitli sebeplere bağlı olarak sınıflandırılmıştır. Doğan Aksan, bunlar içinden gelenekselleşmiş bulunan, mantık açısından sınıflandırmayı temel alır ve bu değişimleri üç ana öbekte toplar:a) anlam daralması b) anlam genişlemesi c) başka anlama geçiş (anlam kayması)(1982:215) Anlam değişmelerinin bu üç türüne, öteden beri sözü edilen iki değişme türünü daha katar:anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi (1982:217) Osman Toklu ise anlam değişmelerinin genel olarak iki bölümde inceleneceğini belirtir: 1. anlam daralması ve anlam genişlemesi 2. anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi (2007:95)

Konumuzu ilgilendiren anlam kötülenmesini kısaca, bir sözcüğün eskisine göre daha kötü bir anlam taşıy duruma gelmesi şeklinde tanımlayabiliriz. Burada “kötü anlam”dan kasıt, bir kelimenin, terbiyelilikten uzaklaşarak, toplum içinde söylenmesinin ayıp kaçacak, yadırganacak bir anlama gelmesi ya da eskisine göre daha olumsuz ve hoş olmayan şeyleri ifade etmesi olarak açıklanabilir.

Bu yazıyı yazmaktaki amacımız, söz konusu olan “don ” kelimesinin eskiden ve bugün de çoğu Türk şive ve ağızlarında “ kürk, giysi, elbise” gibi hem daha genel hem de daha üstün vasıflardaki giysiler için kullanılırken bugün bilhassa Türkiye Türkçesinde anlam daralmasına ve anlam kötülenmesine uğrayarak, eskiden anlattığı nesnenin bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelip, toplum içinde söylenmesinin ayıp karşılanabilecek, aslında güzel ve asil bir kelime olduğunu anlatmak içindir.

Kelime Kamus-ı Türki'de ton: 1. el-iþlāk rûbe, şevb, libās, cāme: úara ton. 2. belden aþađı giyilen ve bacakları örten libās, şalvar, tuman, dizlik: ayağında tonı you; iç tonı: teniñ üzerine ve pantolon ya şalvarıñ altında giyilen bir libās ki çamaşırdan ma´düddur. 3. at tüğünüñ rengi: bu atıñ tonu güzel; torı tonında; açık ton ”(Sami 1989: 911) şeklinde “ şalvar, tuman ” gibi anlam daralmasına doğru giderken genel olarak “ elbise, giysi” anlamlarını henüz koruyor, “ iç tonı ” gibi bir tamlama şekli de bunu doğruluyor.

Bugün Türkçe Sözlükte don “ 1. hlk. giysi 2. vücudun belden aþađısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot; don gömlek: tkz.üzerinde sadece don ve gömlek var denilecek

kadar soyunmuş durumda: Mustafa don gömlek kapının önünde gözüktü. S. F. Abasıyanık ” (1988:398) şeklinde daha çok iç giysisi anlamıyla kullanılmaktadır.

Türkçede bu anlam daralması hadisesinin en ilgi çekicilerinden biri, söz konusu ettiğimiz don kelimesinde görülür. Kelime Eski T.de ve uzun yüzyıllar boyu “ giysi, elbise ” anlamlarıyla kullanılıyordu:

Eski T. ton “elbise ” (Orkun 1987: 866) . ton, toon, tom (br.) < Sak. thauna “ elbise, kürk ”(Gabain 1988 301); Abidelerde tonlğ “elbiseli ”, tonsız “ elbisesiz ” (Orkun, 1987:867) kelimeleri şöyle geçmektedir: “ yalan budunğ tonlğ, ıçğay budunğ bay kıldım ”(I D 29) (Orkun 1987:42) “ çıplak kavmi elbiseli, fakir kavmi zengin kıldım.”(Orkun 1987:43) “ içre aşsız, taşra tonsız, yabız yablak budunda üze olurtum ”(I D 26) “ İçte aşsız, dışta elbisesiz, düşkün, perişan bir kavmin üstüne hükümdar oldum”; Kelime, Eski Uygur T.de ton “ giyecek, elbise ” anlamlarıyla şöyle kullanılmıştır: “ tonı ’ätüki ııopı tüketi kıltı barçaıa xumarı sab kodtı.” “ elbise ve ayakkabıları, hepsini birden ve tamamen verdi., onların hepsine veda sözleri söyledi.”(Hamilton 1998: 48) “ ...kayı tözünler oğı tözünler kıızı olarka ayanıang köngülin tapıngu üçün aş içğü ton kedim töl(e)t töşek iglemişdeki ot emde ulatılar üze neıeıe tegi uzatı tapınıp...”(80/19)(Kaya 1994: 99)

Orta Türkçede, Karahanlı Türkçesinde şöyledir: DLT. ton “ elbise ” (I/ 19,37...);Kutadgu Bilig ton “ elbise ” (Arat, 1979b:459) “ biligligke bilgi tükel ton aş ol / biligsiz úlinııı yavuz úoldaş ol ”(321. beyit)(Arat,1979 a:47) “ Bilgili insan için onun bilgisi kafi bir yiyecek ve giyecektir; bilgisizin hareketi onun kötü arkadaşıdır. ”(Arat 1988:34); “ bu ay toldı itti kör at ton tolum / ayur köndüreyin tapuğ úa yolum (474. beyit)(Arat 1979a: 62) “ Bu Ay toldı böylece atını, esvabını ve silahını hazırladı:- Onun hizmetine doğru yola çıkayım-dedi.”(Arat 1988:44); Ateb. Hak. ton “ elbise, giyim, giyecek şey ” (Arat, 1992:LXIV)“ könilik tonın keđ kıoıup egrilik / keğim ton talusı könilik tonı ”(167,168)(Arat 1992:53) “Eğriliğı bırakıp, doğruluk libasını giy, elbiselerin en iyisi doğruluk libasıdır. ”(Arat 1992:88)

Harezmi T. Neh. Fer. ton “ elbise ”(Ata,1998:430): “ Men tuğ urdum tıp aymağ ay-siz, taıı yaaı yawaıı ölmüşte nevhá úılmağ ay-siz, ton yırtmağ aysiz saçlarıngızını yulmağ ay-siz (26-15)(Eckmann 1956:20), Kıs. Enb. t / ton “ don, elbise ” (Ata 1997b: 641): “ bir at mündürdi, bir ton keğdürdi, başındaúı altın tãını Şãlihğ a bėrdi. ‘ãlem içinde eđ ilk öz tonın keğdürgen Hãnda’ bin ‘ömer e rdi(33v15,16)(Ata 1997a: 47) “ Bir ata bindirdi, bir elbise giydirdi, başındaki altın tacını Salih’e verdi. Dünyada en ilk kendi elbisesini giydiren Handa bin Ömer idi.”; Mu’ inü ’l-Mürid ton “elbise, kıyafet ” (Toparlı vd 2008:263) “ biri ‘avret örtmek ekinıç yunmaıı / ten ü ton namãzlık arğ bolmaıı ”(67/2) (Toparlı vd 2008:101) Muk.Edeb. don ~ ton “ elbise, giysi ”(Yüce 1988:115, 189) “ emgekde keı çürdi künlerini / ton örtti ölüıke ”(104-2)(Yüce 1988:51); Kıpçak T. don (~ ton, ton) “ elbise ”, don “ kadınların aybaşıı ”, ton (~ don) “ kıyafet, elbise ” (Toparlı vd 2003:64, 280). Kelime, Gülistan Tercümesi’nde ton “ elbise, esvap”(Karamanlıoğlu 1989:377) anlamıyla şöyle geçer: “ bir müddetden soÆra kördüm anı ol şüretde kim taşavvur iter idim pãre pãre ton kıyip ”(286-1,2) (Karamanlıoğlu 1989:142). Çağatay T. Abuşka Sözlüğü ton “ Kiyecek demektir ki kaftan manasına ki Ferhad ü Şırinde hakaniñ hazinesi vasfında kelür: “ Tikilmey ton hesabın kimse bilmey / Birsı hem kesilmey, hem tikilmey ”(Dikilmeyen elbiseler hesabını kimse bilmez, bunların hiç biri dikilmiş ve kesilmiş değildir.) (Atalay 1972:218)

Eski Anad T. Süh. Nev. ton “ (Saka dil, thauna) 1. elbise: Sanur ‘aybını ton ile örtiser / Baıır yüzine altını dürtiser ”(190.beyit) 2. zırh: Yüregi demür tonı kıatı demür / Daıı bindüğü hem boz atı demür (2524. beyit) 3. kılık: Gezersiz bãzirgãn tonına girüp / İşüüüz

budur ilden ile varup (4755.beyit); tona gir-: zırh giymek; ton biç-: elbise kesmek, dikmek; tondan tona gir-: kılıktan kılığa geçmek, şekil değiştirmek: Hikâyet hemân ma' nî nite döne / 'İbâret girür ise tondan tona (366. beyit); ton eylemek: elbise dikmek; tonlu: elbise giymiş, zırh giymiş ” (Dilçin 1991:640); Yûsuf-ı Zelîhâ ton “ elbise, gömlek, giysi: Yûsufuñ var tonını çıkardılar / dahı biline bir ipi taqdılar ”(4b.100), “ Cebrâ'il bir ton getirür geyürür / Bu ol tondur ki Yûsuf gönderür ”(45b.1331) (Yıldız 2008:208, 300); Dede Korkut ton “ elbise, giyim ”(Ergin 1997b:292) “ kara eşek başına uyan ursañ katır olmaz, qaravaşa ton geyürseñ kadın olmaz ”(3-7) “ Gelenden gidenden haber şoram / hayır haber getürene at ton virem kaftanlar geydürem ”(161-11)(Ergin 1997 a: 74, 229)

Kelime Yeni Tar. Söz.de ton[don] “1. elbise, kılık, kıyafet 2.renk; ton biçmek: elbise kesmek; tondan tona girmek: şekilden şekile girmek, dilden dile dönmek; ton değşürmek: kılık değştirmek ” (Dilçin 1983:210) şeklinde geçmektedir.

Çağdaş Türk şivelerinde ise şöyledir: Kazak T. ton “ koyun derisinden yapılan palto gibi ceket; ton pişti: hazırlık ve plan yaptı; tonun işki bavınday: ceketin iç bağı gibi daha yakın; at tonun ala uştu: hiç yaklaşmak istemedi, atını ve ceketini aldı kaçtı.”(Oraltay vd. 1984:274) Kırgız T. ton “ kürk, geniş yakalı gocuk; çolok ton: kısa gocuk; özünge karap ton biçap: kendine göre hükmetme, yalnız kendini düşünme !; balanın tonu: son, döl eşi, çocuk yatağı”(Yudahin 1988:747), Tuva T. ton “ elbise” (Arikoğlu vd. 2003:108); Hakas T. ton “ palto, kürk: Pabazınıñ tonın çabınıp, polda uzupçathan. A.Kuzugaşev (Babasının paltosunu örtünüp zeminde uyumuş.) teer ton: deri palto;idekī g ton: uzun palto; ton moydırığı: palto yakası; hırna ton: deri palto ” (Arikoğlu 2005: 514); Yeni Uygur T. ton “ gocuk ” (Necip1995: 419); Teleüt T. ton “ kürk, manto ”(Sırkaşeva vd.2000:115),Karaçay T. t'on “ pösteki, kürk, kürk manto ”(Pröhle 1991:88); Türkmen T. don “ cüppe, entari, üst giyim; garma don: evde dokunmuş kumaştan yarı ipek entari; gırmızı don: evde dokunmuş kumaştan erkek cüppesi; hıva donı: Hive cüppesi; acal donını gey-: intihar etmek; donı biçil-: biri ya da bir şey hakkında son kararı vermek; gara donlı bol-: suçlu olmak; gazab donını gey-: çok kahırlanmak ”(Tekin vd.1995:170), Azeri T. don “ Kadınların ve erkeklerin üstten giydikleri uzun etekli beli büzgülü veya büzgüsüz elbise / Genellikle elbise, üstten giyilen elbise. / Edebi, canlı benzetmelerde örtü anlamında / mec.kıyafet, dış görünüş, görkem. don biçmek: 1 mec. cezalandırmak, azarlamak 2. nizam, intizam vermek, düzenlemek 3. hile yapmak; don géydirmek: başka bir şekle büründürmek; dona salmağ: başka bir şekle büründürmek, aslında olmayan bir mana vermek; ...donuna girmek: ...gibi göstermek, ...rengine bürünmek; donunu deyişmek: 1. maksadına ulaşmak için başka kılığa girmek, hileye baş vurmak, 2.şeklini, durumunu, görüntüsünü değştirmek ”(Altaylı 1994: 306).

Anad. Ağz. don “ 1. çamaşır: Cuma günü don yıkamam.(Tahtacı *Atabey-Isp; Kuşbaba *Bucak-Brd; *İskilip-Çr vs.) 2. kıyafet, biçim (Koyundere *Ahıska-Kr; *Fethiye köyleri-Mğ; Kerkük)3. donak 4. pantolon(*Sandıklı-Af; *Gelendost-Isp) 5. şalvar (İshaklı *Bolvadin-Af; Bizeri-To; *Antakya köyleri-Hatay) 6. beyaz bezden yapılmış pijama (Kaşköy *Gürün-Sv) 7. tavukların ayaklarına işaret olarak bağlanan bez: Annem tavuklarımız belli olsun diye ayaklarına don dikmiş(*Nazilli-Ay) 8. saman taşımak için kağnıların yanlarına konan yün örtü ”(-İz; Sarıhamzalı, Bahattin *Sorgun-Yz; -Ank çevresi); don daşı “üzerinde çamaşır yıkanan taş ” (*Sivrihisar-Es), don taşı(*İskilip-Çr,-Ml)(DS IV:1559) don değişmek “ölmek” (*Gürün-Sv)(DS IV:1559), don deliği “samanlığa dışardan saman atılan delik ”(Çanılı *Ayaş-Ank),don kazanı “çamaşır kazanı” (*Kilis-Gaz; *Antakya-Hat), don kazığı “ kağnıda okun kumıldamamasını sağlayan kazık ”(Karaöz- *Gemerek-Sv).(DS, IV:1561), don kesmek “tarlada çalışan bir kaç kişiden biri diğerlerini geriye bırakmak için önlerine geçerek kazmak: Bizim ameleler tarlada çalışırken don kesiyorlar ”(Salarha köyleri-Rz), donu bozuk olmak “ rengi çirkin olmak ”(Sarı*Merzifon-Ama)(DS, IV:1561), donu dönmek “ şekli değişmek”(-Ama)(DS, IV:1562), ton “ kürk ” (Yazılı *Emirdağ-Af), ton “ hayvan rengi”

(*Bornova-İz)(DS, X: 3958) don ~ ton kelimesinden yapılmış çeşitli türevler de Türk şive ve ağızlarında görülür: *tona-* “ donatmak, çeki düzen vermek, giydirmek ”(Caferoğlu,1993: 161) *tona-* “ donamak, bezemek ”(Ata 1997 b: 642) *tonağ* u “giyecek, elbise, giyim ”(Caferoğlu 1993: 161); *tonan-* “donanmak, giyinmek” (Arat 1979b:459), donanmak “düğün yapılacağı gün gelin çıkmadan bir saat önce damadı evin ya da köyün meydanına getirip dualar okuyarak yapılan el öpme töreni ”(Güney *Yeşilova-Brd)(DS IV:1558), *tonan-* “süslenmek ”(Toparlı vd. 2003: 280), *tonan-* “ elbise giymek: ibde üs-tört irenner tonanğanınañ odırlar. V.Kobyakov .(Evde üç dört erkek giyinmişler, oturuyorlar),*çuğa tonan-*: ince giyinmek” (Arıkoğlu 2005:515), *tonağ* u “ giyecek, elbise, giyim, sarılan şey ”(Caferoğlu 1993: 161); *donangı* “ yeni giyilen elbise ”(Balçova-İz), *donangılı* “ süslü ” (Sarılar *Avanos-Nş) (DS IV:1558); *tonanma* “ donanma, techiz edilmiş ”(Dilçin 1983: 210), *donanma* “1.bütün vücudu kaplayan, kırmızı benekler şeklinde beliren ve sonra sulu yara haline gelen hastalık (*Sarayköy köyleri-Dz; Görece-İz; Keper-Çkl; *Milas-Mğ); 2. vücutta çıkan şişler (Salda*Yeşilova-Brd) 3. çiçek hastalığı (Yiğitaliler *Bayramıç-Çkl) 4.dolama hastalığı(*Antakya-Hat)(DS IV:1558), *donanma* “ kapı, pencere gibi şeylere ait kilit, menteşe vb.”(-Tr ve köyleri)(DS IV: 1558); *tonandır-* “ giydirmek: min siñ çi, siñ uzudar üçün azırap, tonandırçamma? V.Kobyakov (ben seni ki, seni uyutmak için mi besleyip giydiriyorum.)”(Arıkoğlu 2005: 515); *tonancılı* “ giysi, elbise”, *tonancılığ* “giyimli, giyinik ” (Arıkoğlu 2005: 515); *tonat-* “ giydirmek, donatmak ”(DLT II/ 312), *tonat-* “ giydirmek, giydirip kuşatmak ”(Ergin 1997 b:292) “ *çara tonlu* dervişlere nezirler virdüm/ aç görsem toyurdum, yalnızcağ görsem tonatdum ”(24-12)(Ergin 1997 a:87), *tonatmaú* “ *şevb ü libās* demek olan “*ton*” dan olup asıl ma‘nası giydirmektir.1. süslendirmek, bezetmek, tezyin etmek: odalarını güzel tonatmış; gelini giydirip tonatdılar 2.Kandiller ve bayraklarla ebniye ve şehri süslendirip şehriyîn yapmak; şehri, çarşığı, sokakları, vapurları tonatmak 3. müzeyyen sûrette tertîb etmek: meyve tablası tonatmak 4.sövüp sayarak tekdîr etmek, etrafıyla úabâhatlerini yüzüne vurarak paylamak 5. geminin arma ve teknesindeki nevâkişi ikmâl ve techîz edip seyr ü sefere hâzırlamak: sefineyi tonatmak ” (Sami 1989:911); *donatma* “ süsleme, süslü hale getirme, bezeme ”(Altaylı 1994:306); *donata* “1. Üzeri işlemeli yorgan yüzü (Reyhanlı ve Amik ovasıTürkmenleri *Reyhanlı-Hat) 2.Sedirlere konulan bir çeşit kumaş ”(-Gaz))(DS IV: 1559); *donam* “ gemi ve sandalların donatılması ”(Bebek *Sarıyer-İst.)(DS IV:1558), *tonaú* “ bezek, süs ”, *donak* “ 1. gelin elbisesi, kadın elbisesi (Göçmenler, Kocabergos *Erdek-Ba; Göçmenler, İbriktepe *İpsala-Ed) [don] (Karşıyaka-İz; -Mr; *Bor-Nğ) 2. çeyiz (-Rz) 3. süs, ziynet ”(Ortaköy *Mecitözü, *İskilip-Çr; Erkinis *Yusufeli-Ar; -Sv; -Ed), [donab] (*Kangal ve köyleri-Sv), *donak* “ yeni yapılan bir evin kapı, pencere, tavan, döşeme gibi kısımları”(Ersis *Yusufeli-Ar)(DS IV: 1558), *donak* “ tören ” (*Savur-Md), *donak* evi “ gelin evi”(* İzmit-Kc), *donak* (-Ada), *donaklı* “ süslü ”(*Taşova-Ama), *donan* “yeni elbise giyinme ” (Kızılköy *Ezine-Çkl)(DS IV:1558); *tonluğ* “ elbiseli, giysili ” (Eckmann:1956: 72-5,73-1), *tonluú* “ giyimli, giyim kuşamı yerinde” (Necip 1995:419); *tonduu*: 1. kürklü, kürk sahibi; ak tonduu mec. zengin(beyaz kürklü); *calanğ tonduu*: mec züğürt 2.İyi giyinmiş, sık giyinmiş; aş attuunuku, toy tonduunuku: yoğ aş atlıya ait olup, düğün de iyi giyinmiş olana aittir. (yani oralarda yalnız onlara hürmet edilir)” (Yudahin 1988: 747), *tonniğ* “ paltolu, kürklü: Ah azahtığ hızıl tora at mungen, hışacah sarığ tonniğ k̄ ž .V.Kobyakov (Ak ayaklı kızıl doru ata binen, kısa, sarı paltolu kişi. ” (Arıkoğlu 2005: 515); *tonluk* “ elbiselik ”(DLT II/ 11), *donluk*(~ tonluk) “ aylık, maaş, ücret” (Toparlı vd 2003: 64), *donluk* “ cüppelik; donluk mata: cüppelik kumaş ”(Tekin vd 1995: 170),*tonduk* “ kürklük malzeme; tonduk teri: kürklük deri ”(Yudahin 1988: 747), *donluk* “ 1. dokuz arşın uzunluğunda ensiz çizgili dokuma (*Merzifon ve köyleri-Ama) 2. İki baş örtüsüne yetecek kadar ipek çizgili ya da sade iplikten dokuma” (*İskilip-Çr), *donluk* “

maaş ”(-Kr)(DS IV:1561), donluk “ hayvana yükletilen eşyanın bağlanmasında kullanılan ipin ucuna takılan ağaç çengel” (*Akçadağ, *Pütürge-MI), donnuh “ 1.düğünde atın başına takılan bez parçası (*Uluşiran *Şiran-Gm) 2. yapımı yeni biten evin çatısına asılan bez parçası”(Uluşiran *Şiran-Gm)(DS IV:1561), donnuk “ İplik, dokuma yapmaya yarayan kilo veya çile ile satılan beyaz bir çeşit iplik: Dastarlık iplikler donnuklardan pahalı ”(*Fethiye köyleri-Mğ)(DS IV: 1561), tonluk “ bir yıllık hizmetçi ücreti ”(-Ecz)(DS X:3960), donlukçu “ çamaşır yıkayan, çamaşırçı: Çamaşır çok, bir donlukçu bulmalı (-Mr ve çevresi) (DS IV:1561), tonsuz “ elbisesiz.”(Caferoğlu 1993: 161); tonsuz “ hiçbir şeyi olmayan pespaye, şıllık ”(Sami 1989:911); tonçı “ elbiseci ”(Arat 1979b: 459), tonçı “ kürkü (Toparlı vd 2003:280); tonauçu “ eğerin arkasından gelerek atın kuyruğuna geçirilen kayış”(Aytaç 1990: 51); tonnanır “giyinmek” (Arıkoğlu vd 2003: 108); tonıcah “ kötü elbise: anıñ inñ nde çabal çirtih tonıcah .V. Kobyakov (Onun sırtında kötü, yırtık palto), tonıcaan inñ ne tastap (elbisesini omzuna atıp)”(Arıkoğlu 2005:515); doncak “1.donsuz, çıplak (Kocabey-Krş; *Bünyan-Ky) 2.üstünde yalnızca iç donu olarak: doncak çıktı geldi .”(Yassıviran *Senirkent-Isp; Kozluca-Brd; -Or. ve köyleri vs.)(DS IV:1559), t'onuk- “ kapa(t)mak, tıkamak, kabız yapamak: burnum t'onukkandı: Burnum tıkanı ”(Pröhle 1991:88)

Anlam değişmelerinin, öteden beri, üzerinde önemle durulan bir çok sebebi vardır. Doğan Aksan'a göre gelişmeli anlam bilimin çok işlenen konusu olan anlam değişmelerinin bir bölümü ruhsal ve dilin niteliklerinden kaynaklanan sebeplere dayanır. Bu değişmelerin bir çoğunda, hemen bütün dillerde, çeşitli aktarmalar etkili olmuştur. İnsanın vücut bölümlerinin, organlarının adlarıyla doğadaki nesnelere arasında ilişki kurulması, doğadaki nesnelere ve onların niteliklerinin insanlar için kullanılması, somutlaştırmalar, duyular arasındaki yaklaşımlar ve ad aktarmaları bu arada düşünülmelidir. Ayrıca güzel adlandırma ve terbiyelilik çabalarıyla kolay söyleyişe yönelme eğilimi de değişmeye yol açan sebepler arasında sayılabilir.(1982: 218)

Anlam değişmelerinin başka bir sebebi toplumdaki sosyal ve kültürel değişmelerdir. Toplumun dünya görüşündeki değişmeler sonucunda kavramlarda da başkalaşma olduğundan bir kavramla onu yansıtan gösterge arasındaki ilişki silinmekte, yeni bir bağlantı kurulmaktadır.(Aksan 1982:219)

Anlamdeğişmeleri genellikle uzun bir sürede, çoğu kez birkaç yüzyıl içinde gerçekleşir; ancak bir toplumda kısa bir dönemde hızla gelişmeler olmuşsa bu anlam olayları da kısa bir süre içinde, kimi zaman on-on beş yılda oluşabilir.(Aksan 1982: 219)

Yazı dilinde böyle olmakla birlikte lehçelerde ve ağızlarda durum farklıdır. Söz konusu kelimedede de görüldüğü gibi Anad Ağz.da eski anlamın kalıntıları vardır. Yazı dilinde gerçekleşen değişmeler bir dilin lehçe ve ağızlarına kolay kolay yansımaz, lehçe ve ağızlardaki eski anlamlar daha, çok uzun bir süre yaşamını sürdürür. (Aksan1982:219)

Ton kelimesinin etimolojisi hakkında ise şunlar söylenebilir: Hasan Eren kelimenin eski çağlardan başlayarak “ giyim, giysi ” anlamında kullanıldığını, bugünkü Türk lehçe ve şivelerinde “ giysi, kürk, gocuk ” anlamlarıyla geçtiğini, yaygın bir inanca göre Sakacadan alındığını (thauna “ giysi ”) ancak Türklerin giyim, giysi gibi bir kavram için yabancı bir karşılık kullanmalarının kolay kolay düşünülmemeyeceğini, Çince'den alındığı yolundaki savın da düşündürücü olduğunu belirtmektedir.(Eren 1999:119)

Bizim kanaatimize göre ton ~ don kelimesi tolamak “ dolamak, çevirmek ”(Caferoğlu 1993:160), tola- “ dolamak, sarmak”(Toparlı 2003:279), tolamak “çevresini kuşatmak, sarmak ” (Dilçin 1983: 209), dolan- “ 1. dolanmak, sarılmak”(~ tolan-, tolg an-) 2. daire şeklinde çevrilmek (Toparlı 2003: 63); toluklamak “ çevirmek, sarmak, dolamak ”(Ömerhacılı *Kaman-Krş)(DS X:3953) fiiliyle ilgilidir. Eski zamanlarda terziliğin şimdiki

kadar gelişmediği, giysilerin daha çok sarmak, dolamakla oluşturulduğu düşünülebilir. Çeşitli Türk şive ve ağızlarında dola- ~ tola- fiilinden yapılmış, “don” la aynı ana anlama dayalı pek çok türev görülmekte: tolak “ dolak, sargı ”(Toparlı 2003:279); dolak “1. başörtüsü, tülbent, yazma (Kuruçay, Armudan *Refahiye ve çevresi-Ecz; *Nizip, *Kilis-Gaz; Hisarcık *Yayladağı,*Antakya-Hat vs.) 2. boyun atkısı (İlyas *Keçiborlu-Isp; Karamanlı *Tefenni, Çamköy *Göhlhisar-Brd vs.) 3. çobanların çarık giymeden önce bacaklarına sardıkları bez ya da yün sargı, tozluk (Uluköy *Dinar-Af; *Keçiborlu ve çevresi, Örkenez *Yalvaç, Yassıviran *Senirkent-Isp), 4. çorap eskisi, paçavra ” (Uluğbey *Senirkent, Sücüllü *Yalvaç-Isp; Adiller*Ermenek-Kn)(DS IV:1542); tolama (dolama) “1. entari gibi önü açık olan ve kavuşturularak üstüne kuşak bağlanan eski zamanlarda giyilmiş çuhadan giysi 2. sarılmış bir şeyin her katı ”(Dilçin 1983: 209), dolama “ 1. sarık (*Düzce-Bo.; Gürnes *Akşehir-Kn) 2. dolak 3. mintan, gömlek (Langaze göçmenleri, Canbaz, Çeşnigir *Karacabey-Brs) 4. entari (Hisarcık *Osmaneli-Bil vs.) 5. eteklik (*Gelendost-Isp; *Göksun, Hartlap, *Elbistan,Geben, Çokak *Andırın-Mr vs.) dolayluk (Güney *İkizdere-Rize) 6. önlük, peştemal (Kaçar Aşireti *Eşme-Uş vs.)[dolaylık] (-Rz ve çevresi] 7. sedir yastıkları üzerine örtülen dokuma örtü, yaygı (Haccıcihan-Kn)(DS IV:1542) tolama “ iş önlüğü ”(*Afşin ve köyleri -Mr vs.)(DS X:3952); tola- ~ dola- fiiliyle to- ~ tu- “ tıkmak, örtmek, kapatmak, engel olmak, sed çekmek ” kökü arasında kolaylıkla bağ kurulabilir. tu- “seddetmek, kapatmak ”(Gabain 1988:302) tu- “kapamak, tutmak”(Caferoğlu 1993:165), tumak “kapatmak,tıkmak ” (DLT III/247) tulmak “ kapamak ” (Caferoğlu 1993: 165), tunmak “ tıkanmak, kapanmak ”, t'onuk- “ kapa(t)mak, tıkmak, kabız yapmak: burnum t'onukkandı: Burnum tıkanı ”(Pröhle 1991:88)

Don kelimesinin “ kürk, at donu ve deri ” anlamına da gelmesi[(at tüğünüñ rengi: bu atñ tonu güzel; torı tonında; açık ton ”(Sami1989: 911), ton “ hayvan rengi” (*Bornova-İz)(DS, X: 3958)] bu “ kapatmak, örtmek ” anlamına bağlı olsa gerek. Bugün çeşitli şivelere ve ağızlarda tıpkı “ ton ” kelimesi gibi to- ~ tu- köküne bağlayabileceğimiz “ kapatmak, engel olmak, muhafaza etmek, örtmek, tıkmak, sed çekmek, sarmak, kaplamak ” ana anlamına bağlı bir çok türev görülüyor: toÆ “ içi boş olmayan, som olan ”(DLT III/ 356); tor (tor) “ 1. ağ, şebeke, tuzak 2. elbise ya da örgülerde, çorap koncunun ağzı gibi büzülen kısım 3. ağ gibi seyrek örgülü bir tür dokuma 4. baş örtüsü ”(Dilçin 1983:211), tor “1. ince örgülü balık ağı” (Eskiakviran *Emirdağ-Af vs.) 2. İnce balık ağı gibi örülmüş para kesesi ”(Muradiye-Rz)(DS X:3967); tor “1. uçkur uçlarına yapılan düğümler (*Fatih-İst) 2. çözülemeyen ilmek ”(-Çr) (DS X:3967); tor “1. baş örtüsü (*Mut ve köyleri-İç) 2. kadınların başlarına örttükleri çarşaf (İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kr; Ortaköy *Bor-Nğ vs.) 3. peştemal, 4. fanila, çorap ve giysilerde vücudu saran lastik örgü (*Alayunt-Kü; -Es; *Afşin ve köyleri-Mr vs.) 5. bir metre uzunluğunda, dört santimetre eninde örgü ip (Kızık *Artova-To) 6.örgü sırası (Vazıldan *Divriği-Sv) 7. hamam havlusu (-Ank, *Aksaray-Nğ vs.)”(DS X:3967); torluk “ kıl çadır ”(Dilçin 1983: 211); torluk “ 1. dağdaki çoban kulübesi (Kurtköy-İst) 2. aşiret çadırı (*Sındırgı -Ba; *Domaniç-Kü vs.) 3. mısır koymak için direklere oturtulmuş bağdadi kulübe ” (*Düzce-Bo) (DS X:3969), turluk “ çadırın üzerine örtülen örtü ”(Toparlı vd 2003: 285), turluk “ 1. keçi ağılı (İncirli-Bil) 2. çadır (*Tavşanlı-Kü; Pisi, Pınarlıbelen*Boğazlıçay-Mğ) 3. çadır üzerine örtülen keçe (Bayat *Emirdağ-Af vs.) 4. çubuk ve dallarla çevrilip üzerine kıl kilim ya da keçe örtülerek yapılan küçük çadır (Yazılıtaş, Mesgen *Yatağan, *Ula-Mğ) 5. ağılların yanına yapılan küçük çoban evi (*Osmaneli-Bil vs.) 6. kulübe (Yenipazar*Gölpazarı-Bil) 7.bostan ve bahçelerde küçük ev ”(Aziziye *Bayat-Af vs.)(DS,X:3995), tulluk “1. çoban kulübesi (-Gr ve köyleri) 2. bağ kulübesi (Akköy *Söğüt-Bil) 3.çoban çadırı ”(*Görele, *Tirebolu-Gr)(DS X:3988); torlamak “ bir kalkan türü ”(Toparlı vd. 2003: 281) torlak “ sargı, dolak ” (Toparlı vd. 2003: 281); torlak “ şalvar ”(Kumburgaz -İst) (DS X:3968); tora “ duvarı

korumak için üzerine yapılan tahta ”(*Sandıklı-Af)(DS X:3967); tora “ torba ” (Bereketli *Tavas, Kösten-Dz)(DS X:3967), turâğ “ sığınmak ”(DLT, II/ 152), tura “ kalkan, siper; düşmandan gizlenmek için kullanılan şey ”(DLT II/ 356, III/ 106,221); tura “ kılıçbalığının yırtarak dolaştırdığı ağ ” (*Beykoz-İst)(DS, DS X:3994) dorak “ 1.yumuşak taştan yapılan ve yoğurt süzmekte kullanılan bir çeşit süzgeç (Bürüngüz *Bünyan, Tavlusun, Zencidere-Ky vs.) 2. içine yoğurt konan oyuk taş ”(Avşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı-Ky)(DS IV:1563); doruk “ yemek taşı olarak kullanılan ayaklı bakır tasın eskiyen ayaklarına yapılan yama ”(-Ky)(DS, IV:1565); tozluk “ çadır kapısına asılan perde ”(Dilçin 1983: 212), dok “ keten bez ”(*Zile-To) (DS IV:1540), tuk “ İçine yoğurt ya da süt konulan, kazan biçimindeki küçük bakır kap, bakraç ”(Hemşin-Rz)(DS X:3987); dol “ sığır derisinden yapılan torba ”(Kerkük)(DS IV: 1541); tola “ yünü ya da kılı alınmış ham deri ”(*Dinar-Af, -Isp, -Brd vs.)toğla (-İst)(DS X: 3952); tula “sepilenmemiş deri ”(Dilçin 1983: 212); dulak “peçe” (Koçular *Eğridir-Isp)(DS IV:1596); tuluğ (dulkuğ, tuğ uğ, tulkuğ) “ tulum ” (Dilçin 1983: 212) tulum “ 1. kadın giysisi (Secigen *Osmancık -Çr, Ereğli*Havza, *Vezirköprü-Sm vs.) 2. avcılarının gölde ıslanmamaları için giydikleri, çoğunlukla keçi derisinden yapılmış bir çeşit pantolon ” (Harala *İpsala-Ed) (DS X:3988), dulda [dalda] “ saye, himaye ” (Dilçin 1983: 73), duldalanmak (tuldalanmak) “ iltica etmek, sığınmak, siper almak ”(Dilçin 1983: 73) dulun “siper, kuytu yer ”(Başköyü-Brd)(DS IV: 1599); tulu “ 1. duvak (Kuşçu, Erkilet-Ky) 2. perde” (-Ank) (DS X:3988); tulup “ kürk: gışın tulup adama keyif verir.”(İrişli, Bayburt *Sarıkamış-Kr)(DS X:3989), tuman [tumman] “1. don, 2. pehlivan kışpeti ”(Dilçin 1983: 212), tuman “ 1. don, şalvar (*Atabey-Isp; -Ay, *Balçova,Karaburun*Foça-İz vs.)(DS X:3989) tıman (*Burhaniye-Ba), toman (*Buldan-Dz) 2. pantolon (-iz) 3. eteklik ” (Çarıkcı *İğdır-Kr) (DS X:3990); toman “ kadın şalvarı ” (Gürcü *Kızılcahamam-Ank) (DS X:3954); tomar “ yastık ya da minder üzerine gerilen kalın kumaş ” (Mustafakemalpaşa-Brs)(DS X:3954); tonbaç “ kulpsuz küçük su testisi ”(Halıköy*Ödemiş-İz)(DS X:3958); tonç “ yırtıcı hayvan ini ” (Narkuyu, Persenti,Kızılısalı *Silifke-İç)(DS X: 3959), tonka “ yatak, döşek ”(-Yz)(DS X: 3960); topak “ kabuk: Kestane topağından çıkmış, topağını beğenmemiş ”(*Ünye-Or)(DS X:3962); tuğ ulğ a, tuğ ulğ a [tuğ lğ a, tuğ ulğa, tuğ ulğa, tuğ a, tuvuğ a, tuvuğ a, tuvuğa] “ çelik başlık, miğfer ”(Dilçin 1983:212), tukulga “ örtü ”(-Tr) (DS X:3987); duş “kuytu, rüzgar tutmayan yer ”(Solaklar –Kc; Mülayim *Safranbolu-Zn vs.)(DS IV: 1608), tutunmak “ sarınmak, giyinmek: üstünde tutunacak elbisesi yok. ”(Merzifon köyleri-Ama, -Gaz)(DS X: 4001), tutuk “ gelin duvağı ”(-Kn)(DS X: 4001); tun “ 1.fırın üstü (Bedeş-Af) 2. Fırın kapağı (Özburun *Bolvadin-Af)(DS X: 3992), tum “ arı kovanının kapağı ”(Güneyce-Rz)(DS X:3989)

Anlaşıyor ki to- kökü, tu- köküyle ilgilidir. Zaten bazı kelimelerin hem to-’lu hem tu-’lu söylenişi de bunu doğruluyor: tuman “ don, şalvar ”(*Atabey-Isp; -Ay, *Balçova, Karaburun*Foça-İz vs.)(DS X:3989) ~ toman “ kadın şalvarı ” (Gürcü *Kızılcahamam-Ank) (DS X:3954), torluğ “ kıl çadır ” (Dilçin 1983: 211) ~ turluğ “ çadırın üzerine örtülen örtü ”(Toparlı vd: 2003: 285), ton “ giysi, elbise ”~ tun “ 1.fırın üstü (Bedeş-Af) 2. fırın kapağı” (Özburun *Bolvadin-Af)(DS X:3992); tora “ duvarı korumak için üzerine yapılan tahta ”(*Sandıklı-Af)(DS X:3967) ~ tura “ kalkan, siper; düşmandan gizlenmek için kullanılan şey ”(DLT II/ 356, III/ 106, 221); tola “ yünü ya da kılı alınmış ham deri ”(*Dinar-Af, -Isp, -Brd vs.)(DS X: 3952) ~ tula “ sepilenmemiş deri ”(Dilçin 1983: 212)] vs. to- ~ tu- kökünün -l- ’li, -n-’li, -z- ’li; - t-’li tu-l-, tu-n-, tu-z -, tu-t- fiil gövdeleri de mevcuttur ve bu gövdelerden de isimler yapılmıştır, söz konusu olan ton kelimesi ise fiil köküne gelen -n eki ile oluşmuştur. Aynı kökten fiilden isim yapma ekleri ile doğrudan doğruya oluşmuş dok “ keten bez ”(*Zile-to) (DS IV:1540), tuk “ İçine yoğurt ya da süt konulan, kazan biçimindeki küçük bakır kap, bakraç ”(Hemşin-Rz)(DS X:3987), dol “ sığır derisinden yapılan torba ”(Kerkük)(DS IV: 1541), tum “arı kovanının kapağı ”(Güneyce-Rz)(DS X:3989), duş “ kuytu, rüzgar tutmayan yer ”(Solaklar –Kc; Mülayim *Safranbolu-Zn vs.)(DS IV: 1608) gibi aynı ana anlama dayalı başka türevlerin de olması, kelimenin ayrıca Eski T.ton, toon, tom(br.) “ elbise, kürk ”(Gabain

1988: 301) örneğindeki gibi “ tom ” şekline rastlanması ve Türkçede bununla ilgili tum “ arı kovanının kapağı” (Güneyce-Rz) (DS,X:3989), tomalamak “ saklamak, gizlemek”(Toparlı 2003:280), tuma “ savaşta giyilen zırh ve benzeri ” (Toparlı vd 2003: 283), tumalamak “basarak kapamak, bastırmak” (Toparlı vd 2003: 283), tuman “ don, şalvar ”(*Atabey-Isp; - Ay, *Balçova, Karaburun*Foça-İz vs.)(DS X:3989) kelimelerinin de bulunması söz konusu ton kelimesinin belirttiğimiz to- ~ tu- köküyle ilgili olduğunu gösteriyor.

Avrupa dillerinde de bizdeki ton ~ don’la anlam yakınlığı olan “ ton ” kelimesine rastlanıyor: ton “ 1. müzik. ses perdesi, ton 2. ed. ayrınç: sesin söze, dizeye kattığı değişik duygu ve anlam değeri 3. (üslup ya da konuşmada) tarz, hava, anlatım biçimi 4. (resimde) renk perdesi, aynı rengin çeşitleri, ton ”(Saraç1990: 1396). Bizdeki ton kelimesi kaynaklarda Saka diline ait olarak gösterilmiş. Fars kaynaklarında Saka, Yunan kaynaklarında Skit(ai) olarak geçen Sakaların Türk olma ihtimali de yüksektir. Batılı bilginlerin bazıları(j. Fressel, W. Tomaschek, A. Herrmann, j. Junge, P. Golden) Sakaları İrani bir kavim olarak kabul ederse de (Ercilasun,2008:43)Türk bilim adamlarından Zeki Velidi Togan, Emel Esin, Taner Tarhan, Yılmaz Öztuna, Salim Koca, İlhami Durmuş, Abdulhalük Çay, Sakaların Türk olduğu görüşündedir.(Çay-Durmuş 2002:483-486’dan aktaran Ercilasun 2008:44) Yaşayışları,gelenek ve göreneklere de Eski Türklerle hemen hemen aynı olan Sakalardan eski tarihçiler de hep Türk olarak bahsetmektedirler (Baykara 2002: 388’den aktaran Ercilasun 2008:45) Firdevsî’nin Şehnâmesindeki Turan kahramanı, Saka hükümdarı Afrâsiyâb da Türk kaynaklarında Alp Er Tonga olarak geçmektedir.(Ercilasun 2008:47) Sakaların İrani bir kavim olduğu kabul edilse de sonuç değişmez. Türkçe, Saka dilinden kelime alıyorsa bu dile kelime verebilir de. Bu durumda, söz konusu olan ton kelimesi Hint-Avrupa dil ailesine mensup olan Saka diline geçmiş, oradan da Avrupa dillerine yayılmış olabilir.

Sonuç olarak, Türkçede eski dönemlerden beri genel olarak “ giysi, elbise ” anlamlarına gelen ton kelimesi Türkiye Türkçesinde anlam daralması yanında anlam kötülenmesine de uğrayarak toplum içinde söylenmesi yadırganabilecek bir kelime haline gelmiştir. Bununla birlikte diğer Türk şive ve ağızlarında eski anlamın kalıntıları devam etmektedir. “ Don ” kelimesi, çoğu kaynakta belirtildiğinin aksine Sakaca değil, Türkçe to- ~ tu- (kapatmak, örtmek, muhafaza etmek, engel olmak, set çekmek) fiilinden türemiş Türkçe bir kelimedir. Dilimizdeki donat-, donan-, donanma, donatım, donak gibi pek çok türevi olan “ ton ~ don ”kelimesi bir kökün yeni türetmelerle ne kadar değişik, birbirlerinden farklı kavramların anlatımına yarar duruma gelebildiğini de göstermektedir.(Aksan, 1971:255) don kelimesinin ana anlam “ giysi ” den çıkan pek çok ikincil anlamları da vardır. Toplumun yaşayışında, kültür hayatında, inançlarında meydana gelen değişiklikler, kelimelerin yeni anlamlar kazanmasında rol oynar.(Aksan 1965:172) ve genel olarak kelimelerin ikincil anlamlarının temel anlamlarıyla ortak yönleri bulunur, don kelimesinin ikincil anlamları şöyle özetlenebilir: “ örtü, kürk, hayvan rengi, kılık, kıyafet, şekil, renk, zırh, palto, pösteki, gocuk, cüppe, üst giyim, dış görünüş, görkem, çamaşır, pantolon, şalvar, pijama, iç giysisi, külot. ”.

KAYNAKÇA

AKALIN, Şükrü Halük, Çaştegin Turgunbayev) TDK.Yay. Ankara

AKSAN, Doğan (1965), “ Türk Anlam Bilimine Giriş-Anlam Değişmeleri ”, TDAY-Bellekten, Ankara, s.167-184

- AKSAN, Doğan (1971), “Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”, TDAY-Belleten, TDK Yay, Ankara
- AKSAN, Doğan (1982), Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3, TDK. Yay, Ankara
- ALTAYLI, Seyfettin (1994), Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, MEB. Yay, İstanbul
- ARAT, Reşid Rahmeti (1979 a), Kutadgu Bilig-I Metin, TDK. Yay. Ankara
- ARAT, Reşid Rahmeti (1979b), Kutadgu Bilig-III, İndeks, TKAE Yay, İstanbul
- ARAT, Reşid Rahmeti (1988), Yusuf Has Hâcib Kutadgu Bilig, Çeviri, TTK Yay., Ankara
- ARAT, Reşid Rahmeti (1992), Edib Ahmed B. Mahmud Yükneci Atebetü'l - Hakayık, TDK. Yay. Ankara
- ARIKOĞLU, Ekrem, KUULAR, Klara (2003), Tuva Türkçesi Sözlüğü, TDK. Yay., Ankara
- ARIKOĞLU, Ekrem, KUULAR, Klara (2005), Örnekleli Hakasça-Türkçe Sözlük, Akçağ Yay, Ankara
- ATA, Aysu (1997a), Nâsîrî'd-Dîñ Bin Burhânü'd-Dîñ Rabğ üzi Kısaşü'l- Enbiyâ-I, Metin TDK. Yay., Ankara
- ATA, Aysu (1997b), Nâsîrî'd-Dîñ Bin Burhânü'd-Dîñ Rabğ üzi Kısaşü'l-Enbiyâ-II, Dizin TDK. Yay., Ankara
- ATA, Aysu (1998), Nehcû'l-Feradis, III Dizin-Sözlük, TDK, Yay, Ankara
- ATALAY, Besim (1972), Abuşka Sözlüğü, TDK. Yay, Ankara
- ATALAY, Besim (1986), Divanü Lugati't-Türk Tercümesi, TDK. Yay., Ankara
- AYTAÇ Kemal (1990), Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bak. Yay. Ankara
- CAFEROĞLU Ahmet (1993), Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Enderun Kitabevi, İstanbul
- Derleme Sözlüğü (1978), X. Cilt, TDK. Yay., Ankara
- Derleme Sözlüğü (DS) (1969), IV. Cilt, TDK. Yay., Ankara
- DİLÇİN, Cem (1983), Yeni Tarama Sözlüğü, TDK. Yay., Ankara
- DİLÇİN, Cem (1991), Mes'ûd Bin Ahmed Süheyl ü Nev-Bahâr, Atatürk Kültür Merkezi Yay, Ankara
- ECKMANN, János (1956), Nehcû'l-Feradis, II. Metin, TDK. Yay. Ankara
- ERCİLASUN, A.Bican (2008), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay, Ankara
- EREN, Hasan, (1999) Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Ankara
- ERGİN, Muharrem (1997a), Dede Korkut Kitabı-I, Giriş-Metin-Faksimile, TDK. Yay., Ankara
- ERGİN, Muharrem (1997b), Dede Korkut Kitabı-II, İndeks-Gramer, TDK. Yay., Ankara
- GABAIN, A.Von (1988), Eski Türkçenin Grameri (Çev.Mehmet Akalın), TDK. Yay., Ankara
- HAMILTON, J.Russell (1998), İyi ve Kötü Prens Öyküsü, TDK Yay. Ankara
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1989), Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi, TDK Yay., Ankara
- KAYA, Ceval (1994), Uygurca Altun Yaruk, TDK. Yay, Ankara

- NECİP, Emir Necipoviç (1995), Yeni UygurTürkçesi Sözlüğü (Ruşçadan çeviren: İklil Kurban), TDK. Yay. Ankara
- ORALTAY, Hasan, YÜCE, Nuri, PINAR, Saadet(1984), Kazak Türkçesi Sözlüğü, TDA. Yay. İstanbul
- ORKUN, Hüseyin Namık (1987), Eski Türk Yazıtları, TDK. Yay., Ankara
- PRÖHLE, Wilhelm (1991), Karaçay Lehçesi Sözlüğü (Çev. Kemal Aytaç), KB. Yay., Ankara
- Sami Şemseddin (1989), Kāmūs-ı Türkî, Enderun Yay, İstanbul
- SARAÇ, Tahsin (1990) Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Adam Yay Sırkaşeva L.T.Ryumina, Kuçigaşeva N.A.(2000), Teleüt Ağzı Sözlüğü (Çev.
- TEKİN, Talat-ÖLMEZ, Mehmet-CEYLAN, Emine-ÖLMEZ, Zühal-EKER, Süer (1995), Türkmençe-Türkçe Sözlük, Simurg Yay. Ankara
- TOKLU, Osman (2007), Dilbilime Giriş, Akçağ Yay, Ankara
- TOPARLI, Recep-ARGUNŞAH, Mustafa (2008), Mu'înü'l-Mürîd, TDK. Yay, Ankara
- TOPARLI, Recep-VURAL Hanifi-KARAATLI, Recep (2003), Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, TDK. Yay. Ankara
- Türkçe Sözlük (1988), TDK.Yay. Ankara
- YILDIZ, Osman (2008), Şeyyād Hamza, Yūsuf u Zelhā, Akçağ Yay, Ankara
- YUDAHIN, K.K., Taymas Abdullah (1988), Kırgız Sözlüğü, TDK. Yay. Ankara
- YÜCE, Nuri (1988), Mukaddimetü'l-Edeb, TDK Yay, Ankara